

Деректерді қорғау бойынша Қазақстанның нормативтік құқықтық актілеріндегі өзгерістерді талдау

Каспар Кала и Лаура Каск

1.1 Нұсқа

1. Кіріспе

Қазақстандық цифрлық құқықтар сарапшылар тобы (тапсырыс беруші) цифрлық даму, инновация және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің ақпараттық қауіпсіздік комитеті (бұдан әрі «ЦИАӨМ АҚК») дайындап жатқан қазақстандықтардың жеке мәліметтерін қорғау бойынша заңнамаға өзгертулерді сараптауға Proud Engineers сарапшыларына келесі сұрақпен жүгінді: ұсынылған өзгертулер деректерді қорғаудың жоғары деңгейіне кепілдік бере ме, немесе оларды артық реттеу мен аса бақылауды талап ететін өзгертулер деп түсіну керек пе.

Proud Engineers (PE) сарапшылары тапсырыс берушіден «Қазақстан Республикасының заңнамасында жеке деректерді қорғауға арналған өзгертулер» және «Келісім тіркелімі» атты кіріс құжаттарын алды, және PE мен Тапсырыс Беруші арасында 2021 жылғы 18 мамырындағы және 2021 жылғы 1 маусымындағы ұсынылған өзгерістерді талқылауға арналған сессия өткізді. Кіріс құжаттары мен кездесулер осы бағдарламалық құжаттың негізі болды.

Осы аналитикалық құжаттың мақсаты:

- Ұсынылған өзгерістерді ЕО пен Эстония тұрғысынан талдау;
- ЕО мен Эстонияның қолданыстағы тәжірибесін көрсету;
- Тапсырыс берушіге заңнамалық процедурада конструктивті мүдделі тұлға ретінде қатысу туралы идеялар беру.

Бұл құжат Тапсырыс берушіге 2021 жылғы 28 мамырда жіберілген құжат жобасының жаңартылған нұсқасы. Осы 1.1 нұсқасының 2.3 бөліміне өзгертулер енгізілді, себебі «келісім регистрі» қайта қаралды.

Мазмұны

1. Кіріспе**Ошибка! Закладка не определена.**
2. Өзгертулер.....**Ошибка! Закладка не определена.**
 - 2.1. Жеке деректерді қорғау қызметі (ЖДҚК).....**Ошибка! Закладка не определена.**
 - 2.2. Келісім тізілімі.....**Ошибка! Закладка не определена.**
 - 2.3. Жеке мәліметтер операторларының тізілімі (ЖМОТ)**Ошибка! Закладка не определена.**
 - 2.4. Шағымдарды қабылдау, қарастыру, бақылау және тексеру**Ошибка! Закладка не определена.**
3. Қорытынды**Ошибка! Закладка не определена.**

2. Өзгертулер

Бұл бөлімде ЦИАӨМ АҚК ұсынған өзгертулер талқыланады. Әрбір бөлім РЕ сарапшыларының өзгертулерге қатысты не білгенін сипаттайды және өзгертулерге қатысты сараптама бағалауын береді.

2.1. Жеке деректерді қорғау қызметі (ЖДҚК)

Ұсынылған өзгертулер туралы РЕ сарапшылары қандай ақпарат ала алды:

- ЖДҚК - бұл азаматтардың деректерге (деректер субъектілері) қол жетімділігін басқаратын қызмет. ЖДҚК мақсаты - деректер сақталатын тізілім құру және азаматтарға өздері басқаратын мәліметтерге рұқсат беруді реттеу тәртіптерін қарастырады.
- ЖДҚК жеке және қоғамдық ұйымдар өңдейтін жеке деректердің тізілімін қамтиды;
- Жеке мәліметтер операторларының тізілімі (ЖМОТ) ЖДҚК-мен біріктіріледі - алдымен объектілер ЖМОТ тіркелуі керек;
- Электрондық үкімет порталы ЖДҚК-мен біріктіріледі;
- Келісу процедурасы ЖДҚК құрамына кіреді;
- ЖДҚК архитектурасы қол жетімді емес.

Бастапқы мақсат азаматтарға жеке деректерін терірек бақылауды қамтамасыз ету және келісім негізінде жеке деректерге қол жетімділікті бақылау құралдарымен қамтамасыз ету болды - бұл ЕО пен Эстонияда талқыланды. Еуропалық Одақтың деректерді қорғау жөніндегі жалпы ережесінің (ЕОДҚЖЕ) 7-ші декларациясында «жеке тұлғалар өз жеке деректерін басқарып, бақылай алуы қажет» делінген. Ашықтық қағидасы жалпы ережелердің негізгі принциптерінің бірі болып табылады.

Заңда ақпараттық жүйелерді орталықсыздандырылған түрде құру керек деген талап болмаса да, Эстонияда мұндай жүйелерді құрудың негізгі принциптерінің бірі - орталықсыздандыру. Бұл дегеніміз, мәліметтер кез-келген жеке тізілімде жиналмайды (ол істен шығуы мүмкін біртұтас жүйені жасайды және нәтижесінде киберқауіпсіздік құнын арттырады), бірақ ол жиналатын және сақталатын жерде жинақталынады (мысалы, банк). Бұл тікелей айтылмаған, бірақ РЕ сарапшыларының ойынша ЖДҚК жүйесі орталықтандырылмаған жүйенің орнына орталықтандырылған жүйені құруға бағытталған.

Эстонияның ақпараттық жүйесі орталықтандырылмаған модельге негізделген және бір реттік пайдалану қағидасы (мәліметтер бірнеше ақпараттық жүйелерде қайталанбайды, бірақ ақпарат көзінен сұралады), мәліметтер сыртқа шыққан жағдайда зиян шектелуі мүмкін. Қауіпсіздікті 100% қамтамасыз ету мүмкін болмағандықтан, мәліметтердің ағуы әр ақпараттық жүйеде болуы мүмкін, сондықтан алдын-ала жобалау принциптері өте маңызды.

Сондықтан біз азаматтардың жеке деректерін басқарып, бақылай алатындай етіп жеке деректердің орталық қоймасын құрмауға кеңес береміз және бұл мақсатқа басқа жолдармен қол жеткізуге болатынына назар аударамыз.

Мемлекет, әрине, осы жерде басқа мүдделі тараптарға үлгі көрсетуі керек. Эстонияда eesti.ee үкіметтік порталында Data Tracker қызметі бар. Онда азамат бірнеше мемлекеттік қызметтер бойынша өзі жайлы ақпаратты кім (қандай ұйым) сұрағанын біле алады:

Usage of personal data ☆

General Services Related institutions

Personal data are all the data directly related to you: place of residence, family, employment, health, etc. Your personal data are entered, used, and forwarded by various institutions.

You can check the usage of your personal data in the databases listed here, i.e. make queries about to whom and what kind of personal data has been shared.

Data tracker

- [Viewings of prescriptions](#)
- [Usage of personal data in the population register](#) ←
- [Query about your social allowances and benefits](#)
- [Enquiries made about me in the Unemployment Insurance Fund](#)
- [Medical specialist eBooking system](#)
- [Register of buildings](#)
- [Forest register](#)
- [The income tax return for a resident natural person application](#)

If you have any questions, contact a respective institution, who has made the querie.

If you would like to receive information about the usage of your personal data from databases and institutions not listed here, submit a query for information to the respective databases and institutions.

Last modified 15th April 2021 | Text by eesti.ee

1-сурет: Мәліметтерді бақылау қызметі

Егер де әлдекім өз жеке мәліметтерінің халық тіркелімінде қалай қолданылатынын көргісі келсе, онда олар халық тіркелімінен өз мәліметтерін сұраған мемлекеттік және жеке сектор

Data tracker

The Personal Data Usage Monitor allows you to see when your personal data is processed in the state's databases. The Personal Data Usage Monitor shows both operations within the databases and situations where a third party is granted access to your personal data. To see an overview, please choose the database you wish to see from the drop-down menu.

Please choose an information system

Population Register

Filter results

Date	Query performed by	Query name
24.05.2021 07:57:50	Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus	ISIKU LAIENDATUD INFO PÄRING ISIKUKOODI JÄRGI
21.05.2021 23:44:20	Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus	ISIKU LAIENDATUD INFO PÄRING ISIKUKOODI JÄRGI
14.05.2021 16:12:14	RIDANGO AS	pilet.ee
14.05.2021 08:47:15	Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus	ISIKU LAIENDATUD INFO PÄRING ISIKUKOODI JÄRGI
08.05.2021 09:19:06	Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus	ISIKUGA SEOTUD PERELIIKMED ISIKUKOODI JÄRGI
07.05.2021 12:43:31	TRANSPORDIAMET	ISIKUANDMETE JA SÜNNIKOHA PÄRING ISIKUKOODIDE JÄRGI

2-сурет: Халықтың тіркелу деректерін пайдалану

Бұл ақпарат азаматқа өзі жайлы деректерге сұрау салған ұйыммен хабарласуға, сұраудың нақты мақсаты қандай екенін, егер қандай да бір қате болғанын білуге мүмкіндік береді. Егерде сұрау салынған жағдайда азамат мүдделеріне нұқсан келтіріп, заңсыз негізде жасалған болса, Деректерді қорғау жөніндегі органына шағым түсіре алады.

Осылайша азаматтар өз жеке деректерін басқарып, бақылауға белгілі бір деңгеде қол жеткізеді, бірақ мұны Эстониядағыдай барлық деректердің орталық қоймасына жинамай-ақ жасауға болатындығын ескертеміз. Data Tracker - бұл азаматтар үшін ашықтықты арттыру үшін жалпыға қол жетімді деректер базасының кез-келген иесі қолдана алатын Мемлекеттік ақпараттық жүйемен құрылған бағдарламалық жасақтама.¹

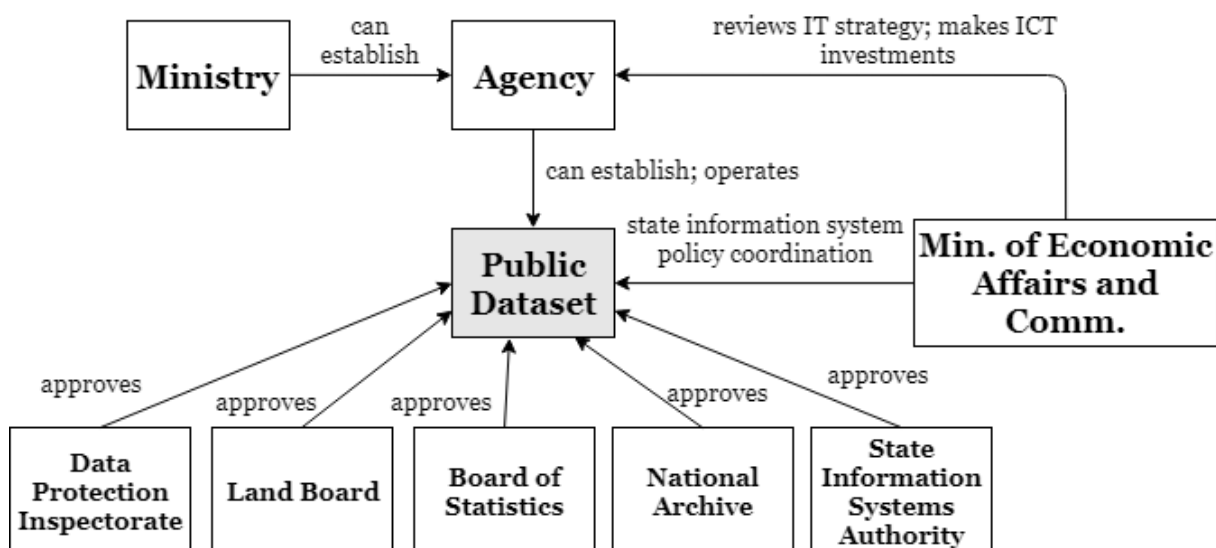
¹ Бастапқы код келесі сілтеме бойынша қол жетімді: <https://github.com/e-gov/AJ>.

Жоғарыда айтылғандай, Эстонияда орталықтандырылмаған ақпараттық жүйе бар, ол үкімет немесе министрлік қаулысы негізінде (заңға сәйкес) x-road ақпарат алмасу қабаты арқылы мәліметтер алмасатын мыңнан астам², жалпыға қол жетімді мәліметтер базасын қамтиды. Дегенмен, барлық тізілімдер үшін метамәліметтер тізілімі ретінде сипаттауға болатын орталық компонент бар. Бұл RIHA деп аталады.³

RIHA - бұл барлық мемлекеттік секторлар тізілімдерінің тізілімі (жергілікті және мемлекеттік деңгей) - әрбір мемлекеттік тізілім RIHA-да сипатталуы керек, және әрбір тізілім үшін оларда қандай мәліметтер бар, олар ұсынатын қызметтер және қол жеткізу критерийлері туралы ақпарат болады. ЖДҚК құру кең ауқымда тура осындай мақсатты көздейтін сияқты, бірақ, оның ішінде жеке сектордың мәліметтер базасы мен тізілімдері бар.

Алайда, бұған қол жеткізу үшін мемлекеттік сектор: (i) үкімет тіркеуді қалай жүргізетінін; ii) осы тізілімдерге қандай мәліметтер өңделеді; және iii) тізілім қандай API-интерфейсті қолданатындығын. Бұл үкіметке кімнің қандай деректерді өңдеп жатқанын бейнелейді және деректерді бір рет жинауға мүмкіндік береді (бір реттік қолдану). Бұл дәлелденіп, айқын қажеттілік болған кезде ғана жеке сектор үкіметтен үлгі алып, оның істегенін қайталайды.

Тізілім құруға қатысты процестер мен міндеттер (немесе кез келген жалпыға қол жетімді мәліметтер жиынтығы) Эстонияның көпшілікке арналған ақпаратында көрсетілген. Жалпыға қол жетімді деректер базасын құжаттама мен ережелерге сәйкестігін тексеретін бес түрлі орган мақұлдауы керек (деректерді қорғау ережелерін қоса). Төмендегі суретте жалпыға қол жетімді мәліметтер жиынтығын құрудағы ұйымдық рөлдер сипатталған.

3-сурет: Жалпыға қол жетімді мәліметтер жиынтығын құрудағы ұйымдық рөлдер

² RIHA мәліметтері бойынша Эстонияда 1300-ден астам ақпараттық жүйелер мен тізілімдер тіркелген.

³ RIHA, <https://www.riha.ee/Avaleht>.

2.2. Келісім тізілімі

Тізілім туралы РЕ сарапшылары қандай ақпарат алды:

- Келісім тізілімі үкімет азаматтар мен компаниялардың келісім беруіне қатысты барлық жағдайлар туралы хабардар болуын қамтамасыз етуге арналған;
- Келісім тізілімі сонымен қатар компанияға емес, үкіметке келісім жинауға және соның негізінде азаматтарға келісім беруді басқару қызметтерін ұсынуға мүмкіндік береді;
- Келісім тізілімі туралы бапқа өзгерістер енгізілді. Өзгерістер 21.01.21 телефонмен сөйлесу кезінде талқыланды. 21.03.21 ж. РЕ сарапшыларына жіберілген «Келісім тізілімі» құжатына сәйкес Келісім тізіліміндегі 8 бап қайта қаралды.

«Қызмет ретіндегі келісім» - бұл қазіргі уақытта Эстонияда талданып жатқан және ол бойынша жобаны алғашқы тұжырымдамасы дайындалу үстінде.⁴ Бұл қадам деректер экономикасын ынталандыру тәсілі ретінде қарастырылады.⁵ Алайда, Эстонияда ұсынылған шешім азаматтың (деректер субъектісі) және келісім жинайтын ұйымның келісмін алу тәжірибесіне еш кедергі келтірмейді.

Компанияға ақпаратты заңды түрде өңдеу үшін келісім алу қажет. Әрине, үкімет қосымша қызметтерді ұсына алады, және келісімді басқару құралы қоғамдағы ашықтықты арттырудың тамаша тәсілі бола алады. Алайда, мұны барлық келісім артефактілерін жинау қажет болмайтындай етіп жасауға болады. Бұл дегеніміз келісу қызметі азамат немесе пайдаланушы деректерді өңдеуге келісім бергеннен кейін тағайындалған мемлекеттік органға тек келісім метадеректерін жіберетін етіп жасау мүмкін дегенді білдіреді. Содан кейін үкімет азаматтарға келісімді басқару қызметін бақылау панелі немесе ашықтық құралы ретінде қолданыстағы іскерлік тәжірибеге әсер ете алмайды.

Егер РЕ сарапшылары келісім тізілімінің құрылымын дұрыс түсінген болса, үкімет келісім жинайтын және сақтайтын тарап ретінде әрекет етеді. Келісім нені білдіреді деген сұрақ туындайды. Үкімет компанияға қандай дерек жинай алатынын көрсетеді ме, жоқ па? Егер солай болса, оны орындау қиын, сонымен қатар компаниялар жұмысына, сонымен қатар бизнес жүргізу еркіндігіне кедергі келтіруі мүмкін. Осы аспектінің тағы бір кемшілігі - пайдаланушыны компанияның веб-сайтынан үкіметтің веб-сайтына және керісінше бағыттау қажет болады, бірақ мұны қауіпсіз түрде жасау бір сессия барысында жасауға қарағанда қиынырақ.

Нәтижесінде келісім тізілімі өз мақсатына сәйкес емес болып шығады және барлық қатысушы тараптар үшін өте ауыр болуы мүмкін - үкімет үшін айтарлықтай қаржылық

⁴ Келісім қызметі, <https://github.com/e-gov/NT>.

⁵ Мемлекеттік ақпараттық жүйе органының 2020 жылнамасы, пп. 26-27, https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/RIA/ria_aastaraamat_2020_eng.pdf.

ресурстарды қажет етеді, компаниялар үшін іскерлік және шарттық қатынастарын айтарлықтай өзгертіп және ақпараттық қауіпсіздік шығындарын арттырады, ал пайдаланушылардың пайдаланушы тәжірибесіне айтарлықтай әсер етеді.

Сондай-ақ, үкімет компаниялар атынан келісім жинайтын кезінде үкімет компаниялардың атынан заңды шағымдарды қарауы және келісімнің күшін жою процедураларын өңдеуге мәжбүр болатындығын ескерген жөн. Бұл әрине жүзеге асырылатын тәсіл, бірақ сонымен бірге оның экономикалық мағынасы болғаны абзал.

Деректер субъектілері үшін, үкімет барлық келісімдерін бақылайтын болса, үкіметтің мұндай ақпаратпен не істей алатындығы және не істей алмайтындығы туралы нақты критерийлер болуы керек (мақсатты шектеу қағидасы), өйткені бұл пайдаланушыларға не ұнайтынын, не ісейтіні туралы профиль жасауға негіз болады. Сондай-ақ бұл жайт қоғамға қауіп ретінде қарастырылуы мүмкін. Осылайша, шешімді бақылау үшін немесе, ең болмағанда, адамның қандай қызмет түрлерін қолданатынын, оны қарап, оқып отырғанын жақсы түсіну үшін пайдалануға болады және ашықтық емес, бақылау құралы болады.

Еуропалық Одақтың деректерді қорғаудың жалпы ережелерінде келісім заңды негіздердің бірі болып табылады. Бұл аталмыш ережелердің 6-бабының 1-тармағында көрсетілген дербес деректерді өңдеудің алты заңды негіздерінің бірі болып табылады. Келісімнің шарттары ереженің 7-бабында көрсетілген.⁶

Жалпы алғанда, келісім еркін (нағыз таңдау болуы керек), нақты (белгілі бір мақсатқа байланысты), ақпараттандырылған (маңызды және жеткілікті ақпарат ұсынылуы керек), деректер тақырыбын бір мағыналы көрсете отырып берілуі керек (мысалы, алдын-ала белгіленген өрістер рұқсат етіледі), ерекшеленетін (егер олар ережелер мен шарттардың бөлігі болса, нақты белгіленуі керек) және деректер субъектісі келісімді нұқсан келтірместен жою мүмкіндігін беру керек (алып қою келісімге қарағанда күрделі болуы мүмкін емес). Контроллер деректер субъектісі олардың келісімін бергенін көрсете алуы керек (керісінше емес).⁷

Демек, келісімді пайдалану белгілі бір ашықтыққа және басқа талаптарға сай болуы керек. Мемлекеттік сектор үшін Еуропалық Одақтың деректерді қорғаудың жалпы ережелепрі шектеулі сипатқа ие, өйткені Ереженің 43-ережесінде тараптар арасында нақты теңгерімсіздік орын алған жағдайларда, атап айтқанда бақылаушы мемлекеттік орган болған кезде келісім еркін берілмейтініне назар аударады.⁸

⁶ Еуропалық деректерді қорғауды қадағалау органының келісім бойынша нұсқаулығын қараңыз, https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_202005_consent_en.pdf.

⁷ ЕО Деректерді қорғаудың жалпы ережесі 43

⁸ Ереженің 43-тармағын қараңыз: «Келісімнің еркін берілуі үшін, келісім деректердің субъектісі мен контроллер арасында нақты теңгерімсіздік болмау керек, атап айтқанда, жеке деректерді өңдеу үшін заңды негіз болуы керек. Бақылаушы ретінде мемлекеттік орган тағайындалса, келісімнің еркін берілуі екіталай

Мемлекеттік сектор деректрді заңға немесе регламентке негіздеп, қоғамдық мүдделер үшін немесе бақылаушыға жүктелген ресми өкілеттіктерді орындау үшін өңдеуі керек (6-бап (1) (е)).⁹

Келісім рәсіміне қатысты 8-баптың 1-тармағында «субъект немесе оның заңды өкілі жеке деректерді жинауға, өңдеуге жазбаша түрде, дербес деректерге қол жеткізуді бақылау қызметі арқылы немесе оны растайтын басқа тәсілмен келісім береді (рұқсат бермейді). келісім алу ». 8-баптың осы және басқа бөлімдерінде де (ерікті, арнайы, ақпараттандырылған және т.б.) келісімге қатысты басқа ешқандай талаптар жоқ.

8 (4)-бапта контролер ұстанатын ақпаратқа қойылатын белгілі бір талаптар көрсетілген, бірақ ол талаптар келісім міндетті түрде нақты, ерікті, арнайы, ақпараттандырылған түрд берілгендігін қамтамасыз ете алмайды.

Келісімді бермеуге қатысты, Ережеде деректер субъектісі кез келген уақытта келісімді қайтарып алу мүмкіндігі болуы керек делінген. Деректер субъектісіне келісім беруден бұрын келісім заңды негіз ретінде пайдаланылған кезде келісімнен бас тарту мүмкіндігі туралы хабардар етілуі керек. Сондай-ақ, онда «келісім бермеу оны беру сияқты оңай болуы керек» делінген (6-баптың 3-бөлімін қараңыз). Осылайша, келісім бермеу сәтінен бастап өңдеудің заңдылығына әсер ететіндіктен, оның барлық тиісті компоненттерін сипаттайтын бөлектелетін жеке бөлімшесі болуы мүмкін. Қазіргі уақытта келісім бермеу туралы айтылып жатыр, бірақ оны контроллер қалай және қаншалықты тез өңдейтіндігіне байланысты нақты талаптар жоқ.

01.02.2021 талқылау барысында егер жеке деректер «ашық көзден» алынған болса, келісім негізінде жеке деректермен алмасу рұқсат етіле ме деген сұрақ туындады.¹⁰

Бұл жеке деректерді қорғау негізінде сөз бостандығына тыйым салудың тәсілі ретінде қарастырылды. Бұл өте маңызды аспект және бұл мәселе ЕО-ның деректерді қорғаудың жалпы ережелерімен реттеледі. Ережелердің 153-бабында «мүше мемлекеттердің заңдары сөз және ақпарат бостандығын, оның ішінде журналистік, академиялық, көркем және / немесе әдеби сөз бостандығын реттейтін ережелерді осыған сәйкес жеке деректерді қорғау құқығымен үйлестіруі керек» делінген».

⁹ Ереженің 6 (3) -бабына сәйкес, олардың қолданылуына нақты негіз болуы керек, оның ішінде: бақылаушының өңдеу заңдылығын реттейтін жалпы шарттар; өңделетін мәліметтер түрлері; мүдделі деректер субъектілері; жеке деректерді алуға құқылы тұлғалар мен мақсаттар; мақсаттарды шектеу; сақтау мерзімдері; сонымен қатар өңдеу операциялары мен процедуралары, оның ішінде заңды және әділ өңдеуді қамтамасыз ету шаралары, мысалы, ереженің IX тарауында қарастырылған басқа нақты өңдеу жағдайлары. Одақ немесе мүше мемлекеттің заңдары қоғамдық мүдделер мақсатына сәйкес келуі және көзделген заңды мақсатқа сәйкес пропорционалды болуы керек.

¹⁰ Өзгерту мәтіні: «Ашық дереккөздерде жарияланған жеке деректерді таратуға деректер субъектісінің немесе оның заңды өкілінің келісімімен жол беріледі. Ақпарат көздеріне сілтеме жасай отырып, ашық дереккөздерде жарияланған жеке деректерді таратуға рұқсат етіледі».

Ережелердің 85 (2)-бабына сәйкес мүше мемлекеттерге реттеу туралы заң берілді. Осылайша, әрбір мүше мемлекеттің бұл тепе-теңдікті қалай реттейтіні ЕО заңнамасына емес, ұлттық заңнамаға байланысты деп бекітілген. Эстония мысалында жеке деректерді қорғау туралы заңның 4-бабында былай делінген¹¹:

§ 4. Журналистік мақсатта жеке деректерді өңдеу

Жеке деректер бұқаралық ақпарат құралдарында журналистік мақсатта, бұқаралық ақпарат құралдарының осы жайтқа қызығушылығы болған жағдайда және журналистік этика қағидаларына сәйкес жағдайында деректер субъектісінің келісімінсіз өңделуі және жариялануы мүмкін. Дербес деректерді жария ету кез-келген деректер субъектілерінің құқықтарына зиянын тигізбеуі керек.

Қазақстандағы жеке деректерді реттеудегі өзгерістерді қарастырған кезде, сөз бостандығы туралы ережелерді қатар қарастыру керек, өйткені олардың екеуі де негізгі құқықтар болып табылады, және бірін екіншісінен маңызды деп атауға болмайды - олар теңдестірілген болуы керек.

Сонымен қатар, мәліметтерді ашық дереккөздерден алып жариялау белгілі бір заңнамамен реттелуі мүмкін, ал деректерді келісім негізінде тарату осы жеке деректерді пайдалануға рұқсат беретін басқа заңды негіздер болмаған кезде ғана қолданыла алады. Бұл жайтты түсіндіре кетсек: заң бар болған жағдайда пайдалануға болады. Мысалы, Эстонияда мемлекеттік қызметшілердің табысы туралы ақпарат көпшілікке арналған ақпарат болғандықтан, бұл ақпаратты еркін пайдалануға болады.¹² Алайда, егер бұл үшін нақты заңды негіз болмаған жағдайларда, әр мемлекеттік қызметкердің келісімін (жоғарыда аталған барлық талаптарды қанағаттандыру) алу қажет болар еді, өйткені мәлімет таратудың заңды негізі жоқ.

Кейбір жағдайларда заңда қамтылмаған ерекшеліктер болуы мүмкін (мысалы, журналистік мақсатта) - көпшілік білуге құқылы ақпаратты журналистік жұмысты орындау барысында жариялау үшін келісім қажет емес. Халықтың әр мемлекеттік қызметшінің қанша жалақы алатындығын білуге құқығы бар ма, жоқ па деген тағы бір сұрақ туындайды, мемлекеттік қаражаттың қолданыстағы заңнамаға сәйкес жұмсалғандығын білу – қоғамдық мүдденің бір аспектісі.

Осылайша, бұл сұраққа нақты жауап жоқ, бірақ деректерді қорғаудың негізгі құқығын сөз бостандығы құқығымен теңестіру керек, өйткені деректерді қорғау құқығы сөз бостандығын шектеу үшін қолданылуы мүмкін.

¹¹ Жеке деректерді қорғау туралы заң, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523012019001/consolide>.

¹² Жалақы Мемлекеттік қызмет туралы заңның 65 (1) және 65 (2) тармақшалары негізінде жарияланады § 65. Сыйақы туралы ақпаратты ашу

(1) Ағымдағы күнтізбелік жылдағы лауазымды адамның негізгі жалақысы мемлекеттік қызметтің орталық веб-парағында 1 мамырдан кешіктірілмей жарияланады.

(2) Базалық жалақы, ауыспалы жалақы және оның функцияларынан туындайтын басқа кірістер өткен күнтізбелік жылдың жалпы сомасында мемлекеттік қызметтің орталық веб-парағында 1 мамырдан кешіктірілмей жарияланады.

2.3. Жеке мәліметтер операторларының тізілімі (ЖМОТ)

ЖМОТ-іне қатысты не анықталды:

- ЖМОТ бұдан былай ЦИАӨМ АҚК өзгерістер пакетіне енбейді;
- ЖМОТ барлық дербес операторлардың тізілімі болады деп жоспарланған;
- ЖМОТ деректерді өңдеудің бүкіл өмірлік циклын қамтуға бағытталған - өңдеудің басынан аяғына дейін;
- Егер ұйым ЖМОТ құрамына кірмеген болса, онда ол деректерді өңдеу әрекеттерін орындай алмайды делінген болатын.

ЖМОТ компаниялар жұмысына үлкен кедергі болуы мүмкін және компаниялардың нарыққа енуіне жол бермейді деген тұжырымдамалар болды, өйткені мұндай компаниялар қызметінің маңызды бөлігі жеке деректерді өңдеумен байланысты. Сонымен қатар, ЖМОТ тіркелудің бірыңғай талабын енгізу үкіметке барлық талапқа сай операторларды қосу үшін ресурстардың едәуір мөлшерін қажет ететіндігін білдіреді.

2021 жылғы 18 мамырдағы кездесуде талқыланғандай, аталмыш тізілім жеке деректердің нақты санаттарын¹³ (мысалы, денсаулық сақтау туралы деректерді) өңдейтін компаниялардың және мүдделі тараптарға көбірек әсер ететін операторлардың шағын сегментіне құрыла алады.

Эстонияда мұндай тізілім деректердің арнайы санаттарын өңдейтін компаниялар үшін (мысалы, медициналық карталар) 2018 жылға дейін болған. Медициналық компанияны тізілімге тіркеу медицина саласында қызмет ету үшін лицензия алудың алғышарты болды. 2018 жылы ЕО-ның деректерді қорғаудың жалпы ережесі күшіне енді және тізілім мұрағатталды. Жеке деректердің арнайы санаттарын өңдейтін компаниялар енді деректерді қорғау офицерін жалдап, деректерді өңдеу журналын жүргізуі керек.¹⁴

Нәтижесінде, біртұтас ЖМОТ идеясынан бас тарту әлдеқайда ықтимал, бірақ неғұрлым қауіпті өңдеу операцияларын орындайтын объектілер үшін нақты ережелер бекіткен жөн. Деректер неғұрлым құпия болса, тәуекелдер соғұрлым жоғары болады және оларды сапалы түрде өңдеуге аса мән беріледі.

Осы тұрғыда назар аударатын тағы бір талап - бұл ЕО деректерді қорғаудың жалпы ережелерінің сипаты, ауқымы, мазмұны және өңдеу мақсаттары жеке тұлғалардың құқықтар мен

¹³ ЕО-ның деректерді қорғау жөніндегі жалпы ережесінің 9 (1) бабы (2016/679 / ЕО) жеке деректердің ерекше санаттарын нәсілдік немесе этникалық шығу тегін, саяси пікірді, діни немесе философиялық нанымдарды немесе кәсіподақ мүшелігін, сондай-ақ өңдеуді көрсететін жеке деректер ретінде анықтайды. Сондай-ақ жеке тұлғаны бірегей анықтайтын генетикалық деректер, биометриялық мәліметтер, денсаулыққа байланысты мәліметтер немесе жеке адамның жыныстық өміріне немесе жыныстық бағдарларына байланысты мәліметтер.

¹⁴ ЕО деректерді қорғау жөніндегі жалпы ережесінің 30-бабын қараңыз

бостандықтарға үлкен қауіп төндіруі мүмкін болған жағдайда деректерді қорғауға бағалау шараларын жүргізу туралы талабы болып табылады.¹⁵

Бұл талап мемлекеттік және жеке сектор ұйымдарын қамтуы керек және ұйымдардан мәліметтерді өңдеуге кіріспес бұрын оларды өңдеумен байланысты тәуекелдер туралы ойлануды талап етеді. Еуропалық Одақтың ережелеріне сәйкес, өңдеу қызметі басталғанға дейін кез-келген қадағалау органына әсерді бағалау нәтижелерін көрсету жайлы міндеттеме жоқ, алайда деректер субъектісі шағымданса немесе деректерді бұзса, қадағалаушы орган ресми түрде әсерді бағалау туралы құжатты сұрай алады. Егер мұндай бағалау жүргізілмеген болса, онда компания талаптарға сәйкес келмегені үшін айыппұл төлейді.

Сонымен қатар ЖМОТ ЖДҚҚ-пен интеграциялануды қажет ететін жүйе болғандықтан, РЕ сарапшылары оның ЖДҚҚ қалай әсер ететіндігін толық бағалай алған жоқ.

2.4. Шағымдарды қабылдау, қарастыру, бақылау және тексеру

РЕ сарапшылары осы тұрғыдан нені анықтады:

- Өзгертулер шағымдар мен тексеруге қатысты қолданылмайды.

Өзгерістер тек нормативтік құжаттарда бекітіліп қана қоймай, сонымен қатар қажетті тексерулер, шағымдар мен бақылау жүргізу үшін ресурстардың бөлінуі өте маңызды. Бұл жағдайда керекті ресурстарды алдын ала жақсылап жоспарлау өте маңызды болады. Назар аударатын тағы бір элемент - бұл жаңа жүйеге байланысты түсініктемелер мен ұсыныстар берудің маңыздылығы. Осы орайда Эстония тарапынан бірнеше жақсы мысалдар бар - Салық және Кедендік кеңес және деректерді қорғау органы - үкімет тек қана сәйкестікті бақылап, қадағалап қана қоймайды, сонымен қатар тиісті тараптардың сұрақтарына жауап беріп және тиісті мүдделі тараптардың кеңесшісі ретінде әрекет етеді. Оны іске асыру үшін үлкен мәдени өзгерістер керек, бірақ мүдделі тараптар тексеруден қорыққандықтан ғана емес, бірақ процестің саналы қатысушысы ретінде әрекет еткені әлдеқайда дұрыс қадам болар еді. Консультациялық қызметтерге де ресурстар бөлінуі керек. Қадағалау органы тәуелсіз болуы керек. ЕО-да деректерді қорғау органдары (деректерді қорғауды қадағалау органдары) тәуелсіз органдар болуы керек.¹⁶ Бұл дегеніміз, мұндай органға қаржы немесе ресурс арқылы министрліктер мен ведомстволар тарапынан ықпал етуге болмайды немесе оларды басқара алмайды дегенді білдіреді. Лауазымды тұлғалар тәуелсіз болуы керек.

¹⁵ ЕО деректерді қорғау жөніндегі жалпы ережесінің 35 -бабын қараңыз

¹⁶ ЕО деректерді қорғау жөніндегі жалпы ережесінің 51-бабына сәйкес: Өрбір мүше мемлекет деректерді өңдеуге қатысты адамдардың негізгі құқықтары мен бостандықтарын қорғау мақсатында осы Ереженің қолданылуын бақылау үшін құрылған және Одақ шеңберінде дербес деректермен еркін алмасуға ықпал ететін бір немесе бірнеше тәуелсіз мемлекеттік органдар болуын қамтамасыз етуі керек. («қадағалаушы орган»).

3. Қорытынды

Ұсынылып отырған өзгерістер бейтарап болып табылады және оларды пайдалы жағынан да (ашықтықты жоғарылату және азаматтардың жеке деректерін басқару мен бақылауды мүмкін ету) және зиянды жағынан да (азаматтарға бақылау жасау және нарыққа қалаусыз компаниялардың кіруіне тосқауыл қою) пайдалануға болады. Осылайша, Тапсырыс Берушінің ықтимал нәтижені бағалауға мүмкіндігі көп. Алайда, жағымсыз салдарды азайту үшін ЦИАӨМ АҚК ұсыныстарында ЖДҚК және келісім тізіліміне байланысты шектеулер нақты көрсетілуі керек - олардың нақты мақсаты қандай, деректер қанша уақыт сақталуы керек, кіммен бөліседі және т.б. ақпарат нақтылануы керек.

Тәуелсіз қадағалаушы орган (немесе егер ол жоқ болса, өкілеттік берілген басқа арнайы топ) осының бәрін тексеріп, негізгі құпиялылық пен деректерді қорғау құқықтарына қауіп төндіретінін және бұл тәуекелдердің қалай болдырмау немесе төмендетуді іске асыруы қажет. Ұсынылған өзгерістердің ықпалы көбіне олардың қалай жүзеге асырылатынына байланысты болады.

Эстония мысалы және бүкіл әлемдегі блокчейн қозғалысы орталықтандырылмаған модельдердің орталықтандырылған модельдерге қарағанда ықтимал екендігін білдіреді. Алайда, орталықтандырылмаған жүйені сақтау үшін тараптар арасында жақсы үйлестіру болуы керек және олардың арасында ортақ мақсат бойынша келісуді көздейді. Дербес деректердің құпиялылығымен, тұтастығымен және қол жетімділігімен байланысты тәуекелдерді азайту орталықтандырылмаған жүйе аясында оңайырақ іске асырылады, өйткені жүйенің бір бөлігі бұзылса, басқа бөліктер жұмысын жалғастыра береді. Мәліметтерді қорғау заңнамасындағы өзгерістер сөз бостандығына әсер етуі мүмкін. Сондықтан, сөз бостандығы шектелмеуі үшін екі негізгі құқықты теңестіру маңызды. Нарық қатысушыларына өзгерістерге қатысты кері байланысын беру үшін біраз уақыт қажет. Сондықтан, мүмкіндігінше, өзгерістер кезең-кезеңімен жүзеге асырылуы керек және заңнамалық актіде белгілі бір өзгерістердің қашан күшіне енетіні анық түсіндірілуі керек (вакоциондық заңнама) (*vacatio legis*).